

งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ: สัญลักษณ์ในพิธีกรรม ประดิษฐ์จากคัมภีร์ไบลาน*

พิภก เมืองหลวง**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษามโนทัศน์ (Concept) และสัญลักษณ์ (symbol) ในการสร้างพิธีกรรมในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่างานบุญดังกล่าวเป็นพิธีกรรมประดิษฐ์ซึ่งเป็นการนำความรู้ ความคิด ความเชื่อที่หลากหลายจากคัมภีร์ไบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธมาสร้างพิธีกรรมและสร้างบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ในพิธี คัมภีร์ไบลานจึงไม่ได้เป็นเพียงตัวบท (Text) ประกอบพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นที่มาของการสร้างมโนทัศน์ในการประดิษฐ์พิธีกรรม ทั้งการจัดแต่งเครื่องประกอบพิธี การปฏิบัติตนในพิธี นอกจากนี้คัมภีร์ไบลานยังมีความหมายเชิงสัญลักษณ์สองประการคือ เป็นสัญลักษณ์ของความดีงาม และสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนา

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทเรื่อง “มโนทัศน์และสัญลักษณ์ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด: การศึกษาในฐานะพิธีกรรมประดิษฐ์” ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ศิวพร ณ กลาง ที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์และการเขียนบทความวิจัยชิ้นนี้ และขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาฯ ที่ให้ทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิต ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๓

** นิสิตปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Merit-Making of 84,000 Dharma: Symbols in the Invented Ritual from a Buddhist Palm Leaf Manuscript

Piphek Muangluang

ABSTRACT

This paper aims at studying the concept and symbols in Bun Paed Muen Siphon Khan at Tha Muang Village, Selaphum District, Roi-Et province. The study indicates that Bun Paed Muen Siphon Khan is an invented ritual based on the knowledge, the thoughts and the Buddhist belief from the Buddhist palm leaf manuscript entitled, *Paed Muen Siphon Khan*. The palm leaf manuscript is not only the text recited, in the ritual, but also the source of the concepts in inventing the ritual objects and the ritual acts performed in this new Buddhist ritual. Moreover, this Buddhist palm leaf manuscript provides a symbolic meaning in the sense that it is the symbol of virtue and sacredness of Buddhism.

บทนำ

งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธุ์ เป็นพิธีกรรมที่เจ้าอาวาสวัดป่าสักดาราม คือ พระครูสีลสาราภรณ์ และชาวบ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ร่วมกัน จัดขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๓๕ ร่วมกับงานเฉลิมฉลองพระธาตุพนมจำลองที่ สร้างเสร็จในปีเดียวกัน หลังจากนั้นก็ได้จัดงานนี้เป็นประจำทุกปี ในวันแรม ๑ ค่ำ ถึงวันแรม ๓ ค่ำเดือนสาม งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธุ์ ได้ความคิดสำคัญของการ จัดงานจาก *คัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธุ์* และใช้ *คัมภีร์ใบลาน* ดังกล่าวสวดเทศน์ในงานนี้เป็นประจำทุกปี บทความนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาคัมภีร์ใบลาน เรื่อง *แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธุ์* ในฐานะของตัวบทประกอบพิธีกรรม ที่มีส่วน สำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างหรือการประดิษฐ์พิธีกรรมดังกล่าวให้เป็นพิธีกรรม ประจำปีของชุมชน

คัมภีร์ใบลานเรื่อง *แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธุ์* ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้เป็น ฉบับของวัดป่าสักดาราม บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดซึ่งผู้เขียน ปริญญาจากอักษรธรรมอีสานเป็นภาษาไทยปัจจุบัน (ผู้สนใจสามารถอ่านฉบับเต็ม ได้จากงานวิจัยของผู้เขียน)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์หมโนทัศน์และสัญลักษณ์ในพิธีกรรม ที่มีที่มาจากคัมภีร์ใบลานเรื่อง *แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธุ์* ซึ่งจะนำเสนอ ๔ ประเด็น คือ ๑. ภูมิหลังทางวัฒนธรรมและสังคมของชุมชนท่าม่วง ๒. เนื้อหาของคัมภีร์ ใบลานเรื่อง *แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธุ์* ๓. งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธุ์: ความเป็น มาและภาพพิธีกรรมในฐานะพิธีกรรมประดิษฐ์ และ ๔. งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธุ์: จากคัมภีร์ใบลานสู่การสร้างสัญลักษณ์ในพิธีกรรม

๑. ภูมิหลังทางวัฒนธรรมและสังคมของชุมชนท่าม่วง

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านท่าม่วงถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ชาวบ้านเล่าว่าหมู่บ้านท่าม่วงมีความเป็นมาเนิ่นนานหลายชั่วอายุคนที่มีการอพยพ ย้ายถิ่นฐาน การเลือกทำเลที่ตั้งใหม่ จนสามารถก่อร่างเป็นชุมชนเล็กๆ และพัฒนา มาเป็นหมู่บ้านท่าม่วงได้ในปัจจุบัน นายสิงห์ สุทธิประภา หมอสูดหมอขวัญประจำ

หมู่บ้าน อายุ ๓๕ ปี เล่าประวัติของบ้านท่าม่วงว่า

“สมัยนั้นวิถีที่สงครามและความทุกข์ยาก
เวียงจันทน์บ้านเลยพากันอพยพหนีจากบ้านผกั้ง
ส่วนเมืองเวียงจันทน์ประเทศลาวได้ทำเลที่ตั้งบริเวณ
แม่น้ำโขงตั้งเป็นชุมชนตอนแรกที่ทำกินอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำชี
ที่ตำบลม่วงใหญ่ฝั่งตะวันตกคือใครไม่เกาหลู่นักจะเรียกคน
กลุ่มนี้ว่า **ชาวบ้านท่าม่วง**”^๑

ชาวบ้านท่าม่วงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ที่อพยพจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง
เข้าสู่แผ่นดินอีสาน เนื่องจากความไม่สงบในอาณาจักรล้านช้าง^๒ ในครั้งที่ชาวบ้าน
ท่าม่วงอพยพมาจากเวียงจันทน์ มีการเดินทางเป็นกลุ่มใหญ่ ได้นำพันธุ์ข้าวปลูก
เครื่องอุปโภคบริโภค อุปกรณ์ทางการเกษตร ผ้า ของมีค่า และคัมภีร์ไบเบิลในใส่
หีบไม้มาด้วย^๓ เมื่อมาอาศัยอยู่ได้สักระยะหนึ่ง ชาวบ้านท่าม่วงพบว่า “บริเวณฝั่งขวา
ของแม่น้ำชีเกิดน้ำท่วมเป็นประจำ และน้ำกัดเซาะตลิ่งอยู่เสมอ จึงได้จึงได้อพยพ
มาอยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำชีซึ่งเป็นพื้นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง ในบริเวณนี้เรียก โนนตุม
เพราะมีต้นมะตุมอยู่มาก แต่ชุมชนอื่นๆ ก็ยังเรียกคนกลุ่มนี้ว่า ชาวท่าม่วง เช่นเดิม”^๔
การย้ายถิ่นฐานครั้งนี้มีพ่อใหญ่สุด และแม่ใหญ่บักภา เป็นผู้นำคนกลุ่มแรกเข้ามา
ตั้งถิ่นฐาน เมื่อมีการกำหนดให้ใช้นามสกุลจึงได้นำชื่อของคนทั้งสองมารวมกันตั้ง
เป็นนามสกุลว่า “สุทธิประภา”^๕

การสร้างประวัติศาสตร์ชุมชนจากคำบอกเล่าของชาวบ้านนี้มีความสัมพันธ์
ต่อการสร้างพิธีกรรมของชุมชนเป็นอย่างมาก กล่าวคือการอ้างอิงว่าประวัติศาสตร์

^๑ สัมภาษณ์ สิ่งหิ สุทธิประภา, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.

^๒ ยุทธพงศ์ มาตรฐานวิเศษ, **วัฒนธรรมชุมชนจากวรรณกรรม “ลำคลอง” บ้านท่าม่วง
อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด**. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑).

^๓ สัมภาษณ์ พระครูสุธรรม วรนาถ, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.

^๔ สัมภาษณ์ สิ่งหิ สุทธิประภา, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.

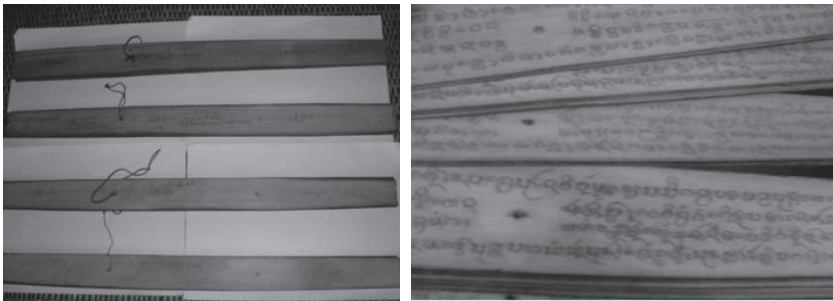
^๕ ยุทธพงศ์ มาตรฐานวิเศษ. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๒๖

ของชุมชนมีความเป็นมาที่ยาวนานนั้นช่วยทำให้พิธีกรรมที่คนในชุมชนสร้างขึ้นได้รับความร่วมมือร่วมใจจากคนในชุมชนท่าม่วงและชุมชนใกล้เคียงเพราะมีความเชื่อกันว่าเป็นกลุ่มคนที่มิ “รากเหง้า” มาจากที่เดียวกัน

การสร้างประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของชุมชน แม้จะไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนแต่ก็ทำให้เห็นว่าคนในชุมชนมีความพยายามที่จะเล่าความเป็นมาของตนเองว่าเป็นใคร มาจากที่ไหน การสร้างประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของชุมชนนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นการสร้างประวัติศาสตร์เพื่อให้พิธีกรรม “ประดิษฐ์” ที่ชาวบ้านสร้างขึ้นมีความน่าเชื่อถือเพราะมีเรื่องเล่าที่สร้างขึ้นมารองรับ พิธีกรรมที่ชาวบ้านสร้างขึ้นจึงไม่ได้สร้างขึ้นอย่างไรเหตุผลแต่สร้างขึ้นจาก “รากเหง้า” ที่ชาวบ้านเชื่อและเป็นเรื่องเล่าของชุมชน

๒. เนื้อหาของคัมภีร์โบราณเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์

จากการปริวรรตและการศึกษาตัวบท ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาของคัมภีร์โบราณฉบับวัดป่าสักดารามออกเป็น ๔ ส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนนำเรื่อง ส่วนเนื้อหา ส่วนบอกอาณิสงส์ และส่วนบอกสังกาด

ภาพคัมภีร์โบราณเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ฉบับวัดป่าสักดาราม

๒.๑ ส่วนนำเรื่อง

ส่วนนำเรื่องคือส่วนที่อยู่ตอนต้นของเนื้อหา ก่อนที่จะกล่าวถึงคาถาทิ้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง ในส่วนนำเรื่องนี้ขึ้นต้นด้วยคาถาบาลี หลังจากนั้นเป็นการบอกชื่อผู้จารว่า “...ดูราสัมปฐิสาทั้งหลาย อาหัง

อันว่าผู้ขาดนชื่อวามหาสังฆราชา” หลังจากนั้นเป็นการบอแก้วตฤประสงค์ของการจาร และนมัสการพระพุทฺธคุณ พระธรรมคุณ ดังนี้

“แล้วอภิกษุก็ให้ห้อมล้อมพุทฺธยังพระพุทฺธเจ้า
ตนตรัสสั่งสัพพะธรรมทั้งมวลด้วยตนก็ต่อตั้งอันลักทผู้ลัก
เสมอได้ทสะกั้งอันทรงกำลัง๑๐ประการมาตั้งอันเป็น
ที่พึงแก่โลกัสถตวาทังอันมวลสัตว์พื้นจากไอชะสงสาร..”
(ปริวรรตจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์
ผู้ทที่ ๑)

น่าสังเกตว่าในส่วนบทนมัสการนี้จะเป็นการนมัสการพระพุทฺธ พระธรรม แต่ไม่นมัสการพระสงฆ์ ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าอาจจะเนื่องด้วยตัวผู้จารเป็นพระสงฆ์ และในการใช้เทศน์ตัวพระสงฆ์เองก็เป็นผู้เทศน์คัมภีร์ใบลานจึงไม่จำเป็นต้องมีการนมัสการพระสงฆ์ก็เป็นได้

๒.๒ ส่วนเนื้อเรื่อง

ส่วนเนื้อเรื่องเป็นการแจกแจงหมวดธรรม ว่าที่ประมวลได้ทั้งแปดหมื่นสี่พันธรรมชั้นนี้ประกอบด้วยอะไรบ้าง และได้มาจากหมวดธรรมหมวดไหนบ้าง โดยได้กล่าวสรุปในตอนท้ายว่าได้มาจาก พระวินัยปิฎกสองหมื่นปลายพันหนึ่ง พระสุตตันตปิฎกสองหมื่นปลายพันหนึ่ง และพระอภิธรรมปิฎกสี่หมื่นสองพัน นอกจากนี้ยังมีการยกเหตุการณ์ต่างๆ ที่พระพุทฺธเจ้าแสดงธรรม และเหตุการณ์สังคายนาพระไตรปิฎกมากลวงถึงด้วย

๒.๓ ส่วนบอกอานิสงส์

ส่วนบอกอานิสงส์นั้นนอกจากจะบอกถึงบุญของการได้ฟังธรรมและการปฏิบัติธรรมว่าเปรียบประหนึ่งได้พบพระพุทฺธเจ้าแล้ว ยังบอกอานิสงส์ของการจารหนังสือถวาย อีกประการหนึ่งที่น่าสนใจของเนื้อหาในส่วนนี้คือมีการยกเรื่องการทำบุญของพระพรหม และพระอินทร์มาเปรียบเทียบกับส่วนเสี้ยวหนึ่งของการฟังธรรมที่เรียกว่า แปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นนี้ ดังนี้

“ยังมีพรผู้หนึ่งชื่อว่าเวลามหาพรผู้หนึ่ง
ทานเงินแปดหมื่นสี่พันห้าร้อยห้าสิบชั่งแปดหมื่นสี่พันห้าร้อย
ทานแล้วประดับด้วยเครื่องประดับแก้วเจ็ดประการนั้นทาน
พอแต่ยังมีพรผู้หนึ่งชั่งห้าร้อยห้าสิบประดับด้วยแก้วเจ็ดประการ
แปดหมื่นสี่พันห้าร้อยห้าสิบชั่งให้เงินโคตมเป็นทาน
ก็แปดหมื่นสี่พันห้าร้อย...

อันว่าพรผู้หนึ่งทานสิ่งทั้งมวลนั้นรวมกันเข้าก็ได้อา
อาฬงสีนิกนาคอนันต์ได้แลก็มีแต่ยังประมลอาบตา
มากทั้งธรรมภาคเดียวมากว่าเป็น๖๖ส่วนอาฬงสีนิกนาคอนันต์
ก็ยิ่งมากกว่าเวลามหาพรผู้หนึ่งทานแล...”

(ปริวรรตจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น
ผูกที่ ๕)

๒.๔ ส่วนบอกสังกาศ

เป็นการบอกว่าในปีที่จารนั้นอายุพระพุทธศาสนาล่วงมาได้เท่าไร และจะ
มีอายุต่อไปอีกเท่าไร ความว่า “พุทธสังกาศศาสนาพระพุทธเจ้าล่วงไปได้แล้ว
๒๕๓๕ ปี ยังจักมีไปภายหน้า พรรณนานับได้เหลืออยู่ ๒๕๖๕ ศาสนาพระโคตมเจ้า
ก็จะหมดเสียแล”

ดังนั้นเนื้อหาในส่วนนี้ในแง่หนึ่งจึงเป็นการแสดงให้เห็นความคิดความเชื่อ
เรื่องตำนานพระเจ้าห้าพระองค์อีกด้วย

มีความเชื่อกันว่า หากสร้างคัมภีร์ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นธรรคจะได้ขึ้นสวรรค์
ได้เป็นพระราชา มีขุมทรัพย์ไหลมาจากดิน และมีช้างทอง^๖ อาฬงสีนิกนาคอนันต์
ให้เห็นว่าในอดีตคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นธรรคมีความสัมพันธ์กับ
วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก แม้ในปัจจุบันความนิยมในการสร้าง
คัมภีร์ใบลานได้ลดลงเป็นอย่างมาก แต่ก็ยังเห็นได้ว่าความคิดความเชื่อเรื่อง

^๖ อุดม รุ่งเรืองศรี. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๓. ๒๕๔๒: ๒๗๐๘.

พระธรรมชั้นนี้ก็ยังคงเป็นที่รับรู้แพร่หลายในกลุ่มคนที่นับถือพระพุทธศาสนา ที่ชุมชนท่าม่วง อำเภอสลภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด คัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นนี้ก็ยังคงถูกเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังได้มีการนำคัมภีร์ใบลานเรื่องดังกล่าวมาปรับใช้ในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือเป็นส่วนสำคัญของการประดิษฐ์พิธีกรรมหากมองในแง่ของแนวคิดประเพณีประดิษฐ์ จึงเท่ากับเป็นการประดิษฐ์สร้างประเพณีโดยการประยุกต์ใช้ของเก่าในเงื่อนไข บริบทใหม่^๓ กล่าวคือเป็นการนำคัมภีร์ใบลานซึ่งเป็นของเก่ามาปรับใช้ให้เข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการสร้างพิธีกรรมขึ้นมารองรับ

๓. งานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้น: ความเป็นมาและภาพพิธีกรรมในฐานะประเพณีประดิษฐ์

งานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้น ที่บ้านท่าม่วง อำเภอสลภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด จัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๓๕ พร้อมกับงานฉลองพระธาตุพนมจำลอง และงานบูชาบูรพาจารย์ หลังจากนั้นก็จัดพิธีกรรมนี้เป็นประจำทุกปีในวันแรม ๑ ค่ำ ถึงวันแรม ๓ ค่ำ เดือนสาม ผู้ริเริ่มจัดงานคือพระครูสีลสาราภรณ์ เจ้าอาวาสวัดป่าสักดาราม ซึ่งท่านเป็นผู้วางรูปแบบของการจัดงานทั้งหมด โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านท่าม่วงชุมชนใกล้เคียง และลูกศิษย์ที่มีความเคารพและศรัทธาในตัวท่านมาเป็นกำลังสำคัญ นอกจากท่านพระครูสีลสาราภรณ์จะเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชนแล้ว ยังเป็นพระสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานและวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย

พระครูสีลสาราภรณ์ อธิบายถึงชื่อที่มาของพิธีกรรมว่าได้จากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น ส่วนรูปแบบของพิธีกรรมนั้นได้ปรับมาจากพิธีกรรมในอดีตที่ท่านเคยเห็นการจัดพิธีกรรมนี้เมื่อครั้งยังเป็นเด็ก จึงคิดที่จะรื้อฟื้นพิธีกรรมนี้ขึ้นมาใหม่ แต่ก็จำรูปแบบของพิธีกรรมที่จัดขึ้นใน

---

^๓ ดารินทร์ อินทร์เหมื่อน. “แนวคิดเรื่องการประดิษฐ์ประเพณี จาก “Introduction: Inventing Tradition” ของอิริคฮอบบสส์,” วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา. ๒๑(๑) ๑๙๘-๒๐๒, ๒๕๔๕.

อดีตไม่ได้ทั้งหมดจึงต้องปรับขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมตามความเหมาะสม^๔

การอธิบายความเป็นมาของการจัดงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นนี้ข้างต้นจึงสัมพันธ์กับการนำพิธีกรรมในอดีตมาปรับพัฒนาใหม่โดยการเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันเข้าหากันด้วยรูปแบบของพิธีกรรมและความเชื่อใหม่ซึ่งประยุกต์มาจากพื้นฐานของความเชื่อเดิม^๕ ตรงกับแนวคิดประเพณีประดิษฐ์ของ Erik Hobsbawm และ Terence Ranger ที่เสนอว่าประเพณีประดิษฐ์ (invented tradition) มีลักษณะเชิงพิธีกรรมหรือสัญลักษณ์ที่ต้องมีการส่งทอดค่านิยมและแบบแผนความประพฤติที่แน่นอนโดยกระทำซ้ำตามแบบเดิม (repetition) ซึ่งแสดงถึงความต่อเนื่องกับอดีต ประเพณีประดิษฐ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ใหม่ๆ แต่อาจจะใช้รูปแบบอ้างอิงกับสถานการณ์เก่า^๖ การอ้างอิงกับสถานการณ์เก่าในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นนี้ก็คือการอ้างอิงในเชิงประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมนั่นเอง

งานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นนี้เป็นพิธีกรรมที่จัดได้ยากยิ่งเพราะต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธีเป็นจำนวนมาก ดังนั้นก่อนถึงวันประกอบพิธีกรรมชาวบ้านจะต้องช่วยกันจัดเตรียมสถานที่และเครื่องประกอบพิธีกรรมให้ครบถ้วน การเตรียมสถานที่ชาวบ้านจะช่วยกันสร้าง “หอบูชา” ที่ทำจากไม้ไผ่ มีฐานเป็นทรงสี่เหลี่ยม ประกอบขึ้นเป็นชั้นทั้งหมด ๙ ชั้น ด้านหน้าทำเป็นบันได ชั้นบนสุดเป็นที่นั่งสำหรับพระสงฆ์ สวดอ่านคัมภีร์ไบเบิล และสร้าง “หอบูชาเวทดา” รอบๆ หอบูชาทั้งหมด ๓๓ หอ ส่วนเครื่องประกอบพิธีกรรมที่ต้องเตรียมได้แก่ ตุ่มน้ำมนต์ ๘ ตุ่ม, ธงหางยาว ๑๐๘ ผืน, เศวตฉัตร ๑,๐๐๐, หน่อมะพร้าว หน่อกล้วย หน่ออ้อย หน่อหมาก อย่างละ ๑๐๘ หน่อ, ด้ายสายสิญจน์ ๘ ม้วน, บายศรีขนาดเล็ก ๔,๐๐๐ นอกจากเครื่องประกอบพิธีดังกล่าวแล้วยังมีเครื่องประกอบพิธีที่ต้องเตรียมให้ครบตามจำนวน ๘๔,๐๐๐ ชิ้น ได้แก่ ชั้นกระหย่อง, ประธูป, ประทีป, เมียง, ธงช่อ, ธงไชย, ข้าว, ดอกบัว, ดอกผักตบชวา, ดอกปبيب เครื่องประกอบพิธีเหล่านี้สร้างขึ้นจากความเชื่อที่

^๔ สัมภาษณ์ พระครูสีลสารารักษ์, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

^๕ ยศ สันตสมบัติ, **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐๙.

^๖ ดารินทร์ อินทร์เหมือน, “แนวคิดเรื่องการประดิษฐ์ประเพณี จาก “Introduction: Inventing Tradition” ของอิริคฮอบบอสม์,” **วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา**, หน้า ๒๐๑.

ว่าคำสอนของพระพุทธเจ้ามีทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นซึ่งได้รับความเชื่อนี้มาจาก คัมภีร์ไบเบิลในเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น

ขั้นตอนการประกอบพิธีแบ่งได้เป็น ๓ ช่วง คือพิธีกรรมของฆราวาส พิธีกรรมของพราหมณ์และพิธีกรรมของพระสงฆ์ พิธีกรรมจะเริ่มต้นขึ้นในช่วงหัวค่ำ ของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. ผู้เข้าร่วมพิธีจะเดินทาง มายังบริเวณสถานที่ประกอบพิธีกรรม ภาพที่เห็นคือผู้เข้าร่วมพิธีนั่งห่มเครื่องแต่งกาย ในชุดขาวเดินผ่านเครื่องประกอบพิธีกรรมที่จัดแต่งไว้ด้วยอาการสงบสำรวมพิธีกรรม ของฆราวาสจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อผู้นำสวดกล่าวนำสวดมนต์ ทำวัตรเย็น หลังจากนั้นจะ เป็นพิธีกรรมของพราหมณ์คือนายยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ ซึ่งเคยบวชเรียนที่วัดป่า ลักดารามและได้ศึกษาขั้นตอนการประกอบพิธีจากพระครูสีลสาราภรณ์ เมื่อตั้ง เครื่องประกอบพิธีเสร็จ ก่อนการประกอบพิธีจะมีการผูกแขนพราหมณ์ และ พราหมณ์จะเริ่มสวดอัญเชิญเทวดาขึ้นต้นว่า

“ข้าพเจ้าจะขอป่าวประกาศ

~~อัญเชิญ~~

ซึ่งสถิตอมรแมนแดนสวรรค์

~~ทุกชั้นชั้น~~

เมื่อจบบทสวดอัญเชิญเทวดาพราหมณ์จะนิมนต์พระครูสีลสาราภรณ์สวด อ่านคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันชั้น ซึ่งจะนั่งสวดบนหอบูชาและหันหน้ามาทาง ผู้เข้าร่วมพิธี ส่วนผู้เข้าร่วมพิธีจะนั่งหน้าหอบูชาเมื่อพระสงฆ์สวดอ่านก็จะประนมมือ ตั้งใจฟังท่านสวดอ่านคาถาจนจบ เมื่อสวดอ่านคัมภีร์

ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันชั้นเสร็จแล้วท่านก็จะอธิบายความรู้จากเนื้อหาของ คัมภีร์ให้ชาวบ้านเข้าใจ ในแง่นี้จึงแสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมมีบทบาทในการ ถ่ายทอดเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ประเพณีพิธีกรรมที่ประดิษฐ์ขึ้นจึงเป็นการ สืบทอดความเชื่อและความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่มีในสังคมไทยแต่เดิมด้วยรูปแบบ ของพิธีกรรมใหม่

---

๑๑ สัมภาษณ์ ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ, มีนาคม ๒๕๕๓

ตัวอย่าง การอธิบายความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์ที่เชื่อว่าหากใครทำความชั่วตายไปจะตกนรก พระครูศีลสารารณยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่าปัจจุบันคนทำชั่วกันมากจึงตกนรกเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้กระทะทองแดงในนรกรั่ว ท่านจึงให้ชาวบ้านทำ “ธงเหล็ก” โดยการนำสังกะสีมาตัดเป็นรูปคล้ายใบไม้แล้วเขียนชื่อญาติพี่น้องของตนที่ล่วงลับไปแล้วไว้บนธงเหล็ก เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ผีบรรพบุรุษ ซึ่งยมบาลจะนำธงเหล็กนี้ไปซ่อมกระทะทองแดงที่รั่ว^{๑๒} จากการอธิบายเครื่องประกอบพิธีของพระครูศีลสารารณแสดงให้เห็นถึงการนำความคิดความเชื่อเรื่องไตรภูมิมาประยุกต์ใช้ ในแง่หนึ่งก็เพื่อส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ซึ่งเป็นหลักสำคัญทางพระพุทธศาสนา

หลังจากอธิบายความรู้จากคัมภีร์โบลานแล้วเสร็จก็จะเข้าสู่พิธีเวียนเทียนรอบพระธาตุพนมจำลอง ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่กระทำร่วมกันของพระสงฆ์และผู้เข้าร่วมพิธี โดยพระสงฆ์จะเดินนำและระหว่างการเวียนเทียนพระครูศีลสารารณและพราหมณ์จะสวดจุลไชยปกรณ์ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม และหลังจากพิธีกรรมเสร็จสิ้นชาวบ้านจะอยู่รักษาศีลที่วัดป่าสักดารามและเข้าร่วมพิธีกรรมอื่นๆ ที่จัดขึ้นในช่วงเดียวกันจนถึงวันแรม ๓ ค่ำ เดือนสาม หลังจากเสร็จสิ้นพิธีแล้วชาวบ้านจะนำเครื่องประกอบพิธีกลับไปบูชาที่บ้านเพื่อความเป็นสิริมงคล

๔. งานบุญแปดหมื่นสี่พันชันธ์: จากคัมภีร์โบลานสู่การสร้างสัญลักษณ์ในพิธีกรรม

มโนทัศน์ของการจัดงานคือการนำชื่อของคัมภีร์โบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชันธ์ มาตั้งเป็นชื่อของพิธีกรรมงานบุญแปดหมื่นสี่พันชันธ์แล้ว ผู้จัดงานยังได้นำความคิดความเชื่อเรื่องจำนวนพระธรรมชันธ์จากคัมภีร์โบลานซึ่งเชื่อว่าเป็นจำนวนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาจัดแต่งเครื่องประกอบพิธี จึงเท่ากับเป็นการนำเอาตัวเลข ๘๔,๐๐๐ ที่ชาวพุทธคุ้นเคยซึ่งถือเป็นตัวเลขมงคลทางพระพุทธศาสนามาเป็นความคิดสำคัญในการสร้างพิธีกรรม ในคัมภีร์โบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชันธ์ ฉบับวัดป่าสักดาราม ได้กล่าวถึงจำนวนพระธรรมชันธ์ว่ามาจากธรรมหมวดใดบ้าง ดังนี้

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูศีลสารารณ, กุมภาพันธุ์ ๒๕๕๒

“อันว่าธรรมทั้งหลายปรุงแต่งสุจริตดีรสอันไม่ได้
 แปรเห็นสี่พันแลธรรมชั้นกัณโณอันว่าธรรมชั้นกัณโณทั้งหลายเอก
 วิสสหัสสนิฉันได้สองหมื่นแปดพันหนึ่งโศกนิตินิฉันวิญญิตปิฏกต
 ในวินัยปิฏกธรรมชั้นธยานว่าธรรมชั้นกัณโณทั้งหลายเอกวิสสหา
 นันได้สองหมื่นแปดพันหนึ่งโศกนิตินิสุตตันตปิฏกในสุตตันต
 ปิฎกทวารวิสสหัสสวิสสหาธรรมชั้นธยานว่าธรรมชั้นกัณโณ
 หลายอันได้สี่หมื่นสองพันโศกนิตินิฉันกัณโณปิฏกใน
 อภิธรรมปิฏกแลธรรมชั้นธยานว่าธรรมชั้นสุจริตดีรสวิสสหา
 อันมีประการอันได้สี่หมื่นแปดพันแปดพันด้วยประการดัง
 กล่าวมานี้ แต่ภายหลังก็แล้วเท่านั้นแล...”
 (ปริวรรตจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น
 ผูกที่ ๔)

จากเนื้อหาของคัมภีร์ใบลานดังกล่าวเป็นการแจกแจงให้เห็นว่า จำนวน
 พระธรรมชั้นกัณโณทั้งหมดแปดหมื่นสี่พันนั้น ได้จากพระวินัยปิฎกจำนวนสองหมื่นหนึ่งพัน
 พระธรรมชั้นกัณโณ ได้จากพระสุตตันตปิฎกจำนวนสองหมื่นหนึ่งพันพระธรรมชั้นกัณโณ และ
 ได้จากพระอภิธรรมปิฎกจำนวนสี่หมื่นสองพันพระธรรมชั้นกัณโณ การนำความคิดความ
 เชื่อเรื่องจำนวนตัวเลขของพระธรรมชั้นกัณโณซึ่งเป็นนามธรรม มาจัดแต่งเป็นจำนวน
 ของเครื่องประกอบพิธีบางอย่างให้เป็นเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ จึงเป็นการแปร
 นามธรรมจากคัมภีร์ใบลาน ให้เป็นรูปธรรมในพิธีกรรม

หากมองว่า “ระบบศาสนาหนึ่งๆ ย่อมต้องประกอบด้วยส่วนที่เป็นความ
 เชื่อ ปรัชญา แนวคิดหลักธรรมคำสอน ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นนามธรรม และอีกส่วนหนึ่ง
 คือส่วนที่เป็นพิธีกรรมซึ่งเป็นรูปธรรม หรือการทำให้ความเชื่อนั้นกลายเป็น
 รูปธรรม”^{๙๑} การนำความคิด ความเชื่อจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พัน
 พระธรรมชั้นกัณโณซึ่งเป็นส่วนที่เป็นนามธรรม มาตีความให้เป็นรูปธรรมโดยการจัดแต่ง
 จำนวนเครื่องประกอบพิธีบางอย่างให้เท่ากับจำนวนของพระธรรมชั้นกัณโณจึงเป็นการนำ
 ความเชื่อทางศาสนา มาสร้างวิธีคิดให้เป็นระบบ

^{๙๑} ศิราพร ฐิตะฐาน, แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคม. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๑) หน้า ๘.

ความน่าสนใจของการสร้างเครื่องประกอบพิธีดังกล่าว คือการสร้างสิ่งที่มีรูป (นามธรรม) ให้เป็นสิ่งที่มียุข (รูปธรรม) เพราะความรู้เดิมของมนุษย์นั้นได้ทางประสาทสัมผัส ความประจักษ์ทางประสาทสัมผัสเป็นสิ่งทดสอบว่าสิ่งหนึ่งมีอยู่จริง ในแง่นี้จึงอธิบายต่อไปได้ว่าการนำพระธรรมชั้น (นามธรรม) ซึ่งชาวพุทธเชื่อว่ามีอยู่จริง มาสร้างเป็นเครื่องประกอบพิธี (รูปธรรม) ซึ่งสามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส เป็นการนำจินตนาการมาประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธีกรรมในทางสร้างสรรค์ เพื่อชักนำผู้ที่เข้าร่วมพิธีให้มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา

การจัดแต่งเครื่องประกอบพิธีในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นไม่ได้มีเพียงการนำตัวเลขแปดหมื่นสี่พัน มาจัดเป็นจำนวนของเครื่องประกอบพิธีเท่านั้น เนื้อหาคัมภีร์โบราณเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นยังได้กล่าวถึงเครื่องประกอบพิธีบางอย่าง ซึ่งผู้จัดงานก็ได้นำความคิดนี้มาจัดเครื่องประกอบพิธีอันเป็นการสร้างวัตถุสัญลักษณ์ชั้นในพิธีกรรม ทั้งการนำความเชื่อเรื่องจำนวนพระธรรมชั้นมาสร้างเครื่องประกอบพิธีอันเป็นวัตถุสัญลักษณ์สื่อถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า

การประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธีในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นจึงเป็นวิธีการประดิษฐ์วัตถุสัญลักษณ์ที่น่าสนใจทั้งในแง่ของการสร้างรูปสัญลักษณ์จากสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมที่จับต้องได้และวิธีการอธิบายความหมายของวัตถุสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้น ดังตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงการสร้างสัญลักษณ์ในพิธีกรรมจากตัวบทคัมภีร์ใบลาน

ตัวบทในคัมภีร์ใบลาน	สัญลักษณ์ในพิธีกรรม
<p>ความเชื่อเรื่องพระธรรมชั้นตรี</p> <p>ตัวบทคัมภีร์ใบลานได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องพระธรรมชั้นตรีเป็นความเชื่อเรื่องจำนวนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มีทั้งหมดแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นตรี ได้ความคิดมาจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นตรี ซึ่งแจกแจงว่าได้จากแต่ละหมวดธรรม ดังนี้</p> <p>ได้จากพระวินัยปิฎกจำนวน ๒๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี</p> <p>ได้จากพระสุตตันตปิฎกจำนวน ๒๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี</p> <p>ได้จากพระอภิธรรมปิฎกจำนวน ๔๒,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี</p>	<p>เครื่องประกอบพิธี</p> <p>ภาพของเครื่องประกอบพิธีวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นตรี ซึ่งได้นำความคิดจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นตรี เป็นจำนวนของวัตถุสัญลักษณ์แทนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า</p>
<p>“...ค้นหาคนสำแดงเทศนาธรรมปิฎกได้ ก็ให้แล่นรีบแต่งแปงเครื่องบูชา คือ <i>ช่อทุง ประธูป ประทีป ข้าวตอก ดอกไม้ได้เทียบบูชา</i> โดยปรารภนาดีแล้ว เคารพบนบอบจิตใจตั้งฟังธรรม น้อมจิตลงสู่ที่จำศีล ให้อินตีปรารภนา ดังพระพุทธเจ้าเทศนานั้นเทอญ หากจักได้พ้นจากทุกข์ในสงสาร ได้เข้าสู่นิพพาน บ่คาดบ่คาด...”</p> <p>(ปริวรรตจากคัมภีร์ใบลาน ผูกที่ ๔)</p>	<p>มีการประดิษฐ์ <i>ประธูป ประทีป ธงช่อ ธงไชย</i> และนำข้าวตอก ดอกไม้ มาเป็นเครื่องประกอบพิธีในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นตรีจึงเป็นการนำตัวบทจากคัมภีร์มาสสร้างวัตถุสัญลักษณ์ในพิธีกรรม</p>

ประธูป ประทีป ธงช่อ ธงไชย เป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นตามเนื้อความที่ปรากฏในคัมภีร์โบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ฉบับวัดป่าสักคาราม ความว่า

“คันทกณสำแดงคุณธรรมปฏิภาณ
 ก็นิสสัยแทนแปดเครื่องบูชาพระคุณ/
 ประทีปธงกษัตริย์ขันธ์ประภคมา
 ดีแล้มครมพนอบจิตใต้ฟ้าธรรม”

ประธูป เป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นแทนธูป ประทีป เป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นแทนเทียน ส่วนธงช่อ ธงไชยเป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นแทนธง ซึ่งต้องประดิษฐ์ขึ้นทั้งสิ้นจำนวนแปดหมื่นสี่พันขันธ์ และในประธูปที่ประดิษฐ์ขึ้นนี้จะใส่เครื่องหอม เช่นใบอ้ม ใบเนียม และดอกไม้มงคล เช่น ดอกบัว ดอกผักตบชวา เครื่องประกอบพิธีที่ชาวบ้านทำมาช่วยกันประดิษฐ์ขึ้นในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์นั้นนับเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องบูชาพระพุทธเจ้าและพระธรรมของพระพุทธเจ้านั่นเอง

ภาพซ้าย: ธงไชยที่ประดิษฐ์ขึ้นในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์   ภาพขวา: ภาพเครื่องประกอบพิธี

นอกจากนี้เนื้อหาของคัมภีร์โบลานยังได้กล่าวถึงการปฏิบัติตนว่าต้อง “เคารพบนอบจิตใจตั้งฟังธรรม” แสดงให้เห็นว่านอกจากพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีต้องทำจิตใจให้บริสุทธิ์คือ “น้อมจิตลงสู่ที่จำศีล” ด้วย

มีข้อสังเกตว่าแม้จะเป็นพระรูปใดเทศน์ หรือ อ่านคัมภีร์โบลานนี้ก็ตามผู้ฟังต้อง “ยินดีปรารถนาตั้งพระพุทธรูปเจ้าเทศนานั้นเทอญ” นอกจากจะเป็นการให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ผู้อ่านคัมภีร์โบลานแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อว่าคัมภีร์โบลานที่พระสงฆ์ใช้เทศน์เป็นพุทธวจนะ ที่ได้รับการยอมรับและตกลงกันเอาไว้โดยพระมหาเถระ คำพูดหรือเสียงพูด ที่ฟังไว้ใน “บทเขียน” จึงมีพลังอำนาจมาก แม้ใครจะเป็นผู้อ่านก็ตาม และแสดงให้เห็นว่า “ตัวเขียน” หรือ “การเขียน” มีความสำคัญมากเช่นกันเพราะสามารถเก็บรักษาไว้ซึ่งรหัสหมายที่สามารถสื่อหรือถ่ายทอดสิ่งที่เขียนบันทึกนั้นไว้ออกมาได้ Welter Ong กล่าวไว้ว่า

“เมื่อไรที่พุทธคณะที่เขียนไว้มีคัมภีร์โบลานญาน
ออกเป็นเสียงข่านเมื่อมีการเทศน์และสวดมนต์เป็นปกติทุกครั้ง
มันจึงทำให้มีเสียงข่านมีพลังอำนาจที่ส่งสรรพคุณมากนั้นคือ
ทำให้ทั้งผู้พูดและผู้ฟังได้รับการกระตุ้นและรู้สึกลอยลางยิ่งขึ้น
เวลาเดียวกัน”^{๑๔}

ดังนั้นคัมภีร์โบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ นอกจากจะเป็นตัวบท (Text) ประกอบพิธีกรรมแล้ว อีกแง่หนึ่งยังเป็นการถ่ายทอดรหัสของธรรม คือพุทธวจนะถึงพุทธศาสนิกชนผู้เข้าร่วมพิธีนี้โดยตรง แม้คำพูดจะจากไปกับกาลเวลา (Rides in Time) แต่ยังคงไว้ซึ่ง “น้ำเสียง” โดยเสียงพูดจะถูกแทนที่ด้วย “ตัวอักษร”^{๑๕} มิติของเวลาจึงไม่ใช่อุปสรรคของการสื่อความคิด แม้พระพุทธรูปเจ้าจะปรินิพพานไปแล้ว แต่คำพูดและคำสอนของพระองค์ก็ยังได้รับการถ่ายทอดเป็นรหัสหมายอยู่ในรูปแบบของตัวอักษรในคัมภีร์โบลานนั่นเอง และดูเหมือนชาวพุทธก็คุ้นเคยกับสุภาษิตที่ว่า “ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา”

^{๑๔} Welter ong อ้างถึงใน บัวไข เพ็งพระจันทร์, การฟื้นฟูกัมภีร์โบลานในยุคจินตนาการใหม่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาโทศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑) หน้า ๔๗.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗

สรุป

หากมองว่าศาสนาทุกศาสนาส่งสอนหน้าที่การประพฤตินของปัจเจกและหมู่คณะ ศีลธรรม จริยธรรม และความงามซึ่งเป็นค่านิยมของสังคม รวมกันเรียกว่า “คุณสมบัตินิยมของสังคม” (ethos) การเก็บรักษาความหมาย (คุณสมบัตินิยม) จำต้องเก็บรักษาไว้ในรูปสัญลักษณ์ ซึ่งในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ได้มีการสร้างสัญลักษณ์จากคัมภีร์ไบเบิลให้เป็นรูปธรรม โดยการจัดแต่งเครื่องประกอบพิธีที่ได้ความคิดสำคัญจากคัมภีร์ไบเบิลนั่นเอง นอกจากนี้ที่ชุมชนท่าม่วงก็ได้สืบทอดความคิดเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์ไบเบิล โดยมีข้อห้ามที่ไม่ให้กระทำในสิ่งที่แสดงการขาดความเคารพต่อคัมภีร์ไบเบิล เช่น ห้ามไม่ให้นั่งหรือนอนทับคัมภีร์ ห้ามไม่ให้นำคัมภีร์ไบเบิลมาตีหัวหรือร่างกาย อันเป็นวิธีการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้คัมภีร์ไบเบิลอีกทางหนึ่ง

งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ ที่ชุมชนท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นตัวอย่างของการสร้างพิธีกรรมจากตัวบทคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาด้วยความคิดริเริ่มจากพระสงฆ์ในท้องถิ่นอีสาน ซึ่งเท่ากับเป็นการเผยแพร่และจรโลงพุทธศาสนาด้วยการสร้างสัญลักษณ์ในพิธีกรรมเพื่อให้ชาวบ้านและผู้เข้าร่วมพิธีได้เข้าใจพุทธธรรม อันเป็นการสร้างศรัทธาในพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

บัวไข เฟื่องพระจันทร์. การฟื้นฟูคัมภีร์ไบเบิลในยุคจินตนาการใหม่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาโทศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.

ดาริน อินทร์เหมือน. “แนวคิดเรื่องการประดิษฐ์ประเพณี จาก “Introduction: Inventing Tradition” ของอิริคฮอบบอสล์ม,” วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา. ๒๑(๑) ๑๙๘-๒๐๒, ๒๕๔๕.

ประคอง นิมมานเหมินท์. บทที่ ๔ “ประเพณีสิบสองเดือน: วิถีชีวิตไทในรอบปี” ใน รายงานการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมข้าวของชนชาติไท: ภาพสะท้อนจากตำนาน นิทาน เพลง. งานวิจัยเงินทุนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๔๔.

ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ, **วัฒนธรรมชุมชนจากวรรณกรรม “ลำคลอง” บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.

พิเชฐ สายพันธุ์. **“นาคาคติ” อีสานลุ่มน้ำโขง: ชีวิตทางวัฒนธรรมจากพิธีกรรมร่วมสมัย**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

ศิราพร ฐิตะฐาน. **แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๑.

ศิราพร ณ ถลาง. **ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนานนิทานพื้นบ้าน**. โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ: ๒๕๔๘.

อศิน รพีพัฒน์. **วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๑.

อุดม รุ่งเรืองศรี. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๓**. ๒๕๔๒: ๒๗๐๘.

สัมภาษณ์

พระครูสิลสาราภรณ์, สัมภาษณ์ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

พระครูสุธรรม วรรณาด, สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.

ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ, สัมภาษณ์ ๑๓ มีนาคม ๒๕๕๓

สิงห์ สุทธิประภา, สัมภาษณ์ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.